

Postępowanie karne SNP (z)

Zajęcia nr 2: Przestanki procesowe. Uczestnicy postępowania – cz. I

mgr Błażej Boch

Katedra Postępowania Karnego

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

Przesłanki procesowe

Przesłanka procesowa to stan prawny warunkujący dopuszczalność wszczęcia i toku procesu lub poszczególnej czynności procesowej.

Przesłanka procesu to stan prawny warunkujący dopuszczalność bądź wszystkich stadiów procesu, bądź tylko niektórych.

Przesłanki czynności procesowych to stany prawne, które warunkują dopuszczalność poszczególnych czynności procesowych, np. at. 258 § 1-3 k.p.k. (przesłanki stosowania środków zapobiegawczych).

Funkcja informacyjna – porządkowanie wiedzy o dopuszczalności procesu.

Funkcja gwarancyjna – wyraziste kryterium dopuszczalności procesu; ochrona przed bezzasadnym „wciąganiem” ludzi w proces karny.

Funkcja ekonomiczna- umożliwiają zaoszczędzenie sił i środków oraz uniknięcie kosztów prowadzenia zbędnego procesu.

Art. 17 § 1 k.p.k.

Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte **umarza**, gdy:

- 1) czynu nie popełniono, albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia;
- 2) czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa;
- 3) społeczna szkodliwość czynu jest znikoma;
- 4) ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze;
- 5) oskarżony zmarł;
- 6) nastąpiło przedawnienie karalności;
- 7) postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się;
- 8) sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych;
- 9) brak skargi uprawnionego oskarżyciela;
- 10) brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej;
- 11) zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie.

KLASYFIKACJA PRZESŁANEK

- **Przesłanki pozytywne** to takie stany prawne, które muszą zachodzić, aby proces mógł się toczyć, a więc aby był **dopuszczalny**.
- **Przesłanki negatywne** (tzw. **przeszkody procesowe**) to stany, które wyłączają możliwość dopuszczalności wszczęcia i dalszego biegu procesu.
- **Przesłanki ogólne** to takie stany prawne, które warunkują proces w trybie zwyczajnym.
- **Przesłanki szczególne** to takie stany prawne, które warunkują szczególny tryb procesu (z reguły występują jako dodatkowe, obok przesłanek ogólnych).

Kryterium podziału przesłanek na ogólne i szczególne stanowi okoliczność, czy określona przesłanka ma znaczenie generalne, czy też aktualizuje się jedynie do niektórych trybów postępowania.

Przesłanki materialne i formalne

- **Przesłanki materialne** warunkują dopuszczalność procesu, ponieważ warunkują równocześnie samą odpowiedzialność karną określoną przepisami prawa materialnego:
 - **przesłanki uniewinnienia** (art. 17 § 1 pkt 1, pkt 2 k.p.k.);
 - **przesłanki umorzenia** (art. 17 § 1 pkt 3, pkt 4, pkt 6 k.p.k., abolicja, immunitety materialne i formalne, art. 111 § 1 k.k.).
- Skutkiem procesowym stwierdzenia przeszkody procesowej o charakterze materialnym w postępowaniu przygotowawczym jest zawsze umorzenie tego postępowania.
- W postępowaniu sądowym, stwierdzenie negatywnego warunku materialnego określonego w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. przed rozpoczęciem przewodu sądowego powoduje umorzenie postępowania, natomiast po rozpoczęciu przewodu sądowego powoduje wydanie wyroku uniewinniającego chyba, że sprawca w chwili czynu był niepoczytalny, co stanowi przesłankę do wydania wyroku umarzającego (art. 414§1 k.p.k.).

Przesłanki formalne charakteryzują się tym, że nie przesądzają braku odpowiedzialności karnej w razie ich niezrealizowania, natomiast warunkują jedynie sam proces karny:

- **bezwzględne**: takie stany prawne, które warunkują proces przeciwko określonej osobie w każdym układzie procesowym, np. *res iudicata*;
- **względne**: takie stany prawne, które warunkują dopuszczalność procesu przeciwko określonej osobie tylko w pewnym układzie procesowym, co nie wyłącza dopuszczalności procesu o ten sam czyn przeciwko temu samemu oskarżonemu w innym układzie, np. brak wniosku o ściganie.

Przykłady przesłanek formalnych: powaga rzeczy osądzonej, podsądność sądom karnym, właściwość sądu, skarga uprawnionego oskarżyciela, warunkowe zawieszenie wykonania kary przez sąd, prawo łaski.

- Różnica między przesłankami **bezwzględnymi** a **względnymi** polega na braku możliwości konwalidowania negatywnej przesłanki bezwzględnej, gdy w wypadku przesłanek o charakterze względnym, jest to możliwe.

Przesłanki procesowe można podzielić również na takie, które dotyczą **całego postępowania** oraz takie, które wstępują w **poszczególnych stadiach procesowych**.

W ramach tego podziału można wyróżnić przesłanki odnoszące się do:

1. **wszystkich stadiów procesu**, np. *res iudicata*, *lis pendens*, istnienie strony, śmierć oskarżonego;
2. **postępowania przygotowawczego i sądowego**, np. abolicja, amnestia, przedawnienie karalności, wnioski o ściganie, znikoma społeczna szkodliwość czynu;
3. **postępowania sądowego**, np. skarga uprawnionego oskarżyciela;
4. **postępowania wykonawczego**, np. amnestia, przedawnienie wykonania kary, indywidualny akt łaski.

Uczestnicy postępowania

Uczestnicy procesu karnego

Uczestnik procesu
- osoba biorąca
udział w
postępowaniu
karnym w roli
określonej przez
przepisy prawa.

ORGANY PROCESOWE

STRONY PROCESOWE

PRZEDSTAWICIELE PROCESOWI
STRON

PRZEDSTAWICIEL SPOŁECZNY

OSOBOWE ŹRÓDŁA DOWODOWE

POMOCNICY ORGANÓW
PROCESOWYCH

PODMIOT ZOBOWIĄZANY
i WŁAŚCICIEL PRZEDSIĘBIORSTWA

Organ procesowy - uczestnik postępowania, organ państwowy o strukturze organizacyjnej określonej przez przepisy prawa oraz wyposażony przez te przepisy w określone uprawnienia i obowiązki.

Sąd jako organ postępowania karnego

- **Centralne miejsce sądu w procesie karnym**, który m.in. **rozstrzyga o odpowiedzialności karnej oskarżonego** oraz dokonuje wielu innych czynności związanych z zagwarantowaniem praw i wolności uczestników postępowania.
- **Prawo do sądu** to jedno z podstawowych praw człowieka, które jest zagwarantowane nie tylko na gruncie konstytucyjnym, ale także konwencyjnym (art. 6 EKPCz, art. 14 MPPOiP, art. 45 ust. 1 Konstytucji RP).

Pojęcie sądu

Nazwa „sąd” występuje także w następujących znaczeniach:

- 1) jako jednostka organizacyjna w systemie sądownictwa (sąd rejonowy, Sąd Najwyższy, etc.);
- 2) jako budynek będący siedzibą sądu;
- 3) w zdaniach oceniających, np. „Jan Kowalski wyraził taki a taki sąd o swoim koledze”.

Znaczenie procesowe pojęcia „sąd”

- Sąd to zespół osób lub osoba wyposażeni w atrybut niezawisłości, powołani do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oraz w szczególnej procesowej formie.
- Procesowe znaczenie pojęcia „sąd” jest synonimem takich nazw jak „skład orzekający” czy też „sędzia orzekający jednoosobowo”.

Prawo do sądu

Art. 45 § 1 Konstytucji RP

Każdy ma prawo do
sprawiedliwego i jawnego
rozpatrzenia sprawy bez
nieuzasadnionej zwłoki przez
**właściwy, niezależny,
bezstronny i niezawisły sąd.**

- **Art. 10 Konstytucji RP**

1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na **podziale i równowadze** władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy **sądowniczej**.
2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a **władzę sądowniczą sądy i trybunały**.

- **Art. 173 Konstytucji RP**

Sądy i Trybunały są władzą **odrębną i niezależną** od innych władz.

- **Art. 178 ust. 1 Konstytucji RP**

Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są **niezawisli** i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.

- **Art. 175 ust. 1 Konstytucji RP**

Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, **sądy powszechne**, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

- **Art. 177 Konstytucji RP**

Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów.

- **Art. 179 Konstytucji RP**

„Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony.”

Właściwość sądu

Właściwość sądu- obowiązek i zarazem uprawnienie sądu do dokonania określonej czynności procesowej lub zespołu czynności procesowych.

- Właściwość rzeczowa
- Właściwość miejscowa
- Właściwość funkcjonalna
- Właściwość z delegacji
- Właściwość z łączności spraw

- **Właściwość rzeczowa** - kompetencja sądu do rozpoznawania sprawy w pierwszej instancji.
- Kryterium: rodzaj przestępstwa.
- Sąd rejonowy rozstrzyga w pierwszej instancji w sprawach dotyczących wszystkich kategorii przestępstw z wyjątkiem tych, które zostały przekazane rozpoznawania sądowi okręgowemu (art. 24 k.p.k.)

- **Art. 25. § 1.** Sąd okręgowy orzeka w pierwszej instancji w sprawach o następujące przestępstwa:
 - 1) o zbrodnie określone w Kodeksie karnym oraz w ustawach szczególnych;
 - 2) o występki określone w rozdziałach XVI i XVII oraz w art. 140–142, art. 148 § 4, art. 149, art. 150 § 1, art. 151–154, art. 156 § 3, art. 158 § 3, art. 163 § 3 i 4, art. 165 § 1, 3 i 4, art. 166 § 1, art. 173 § 3 i 4, art. 185 § 2, art. 189a § 2, art. 210 § 2, art. 211a, art. 252 § 3, art. 258 § 1–3, art. 265 § 1 i 2, art. 269, art. 278 § 1 i 2 w zw. z art. 294, art. 284 § 1 i 2 w zw. z art. 294, art. 286 § 1 w zw. z art. 294, art. 287 § 1 w zw. z art. 294, art. 296 § 3 oraz art. 299 Kodeksu karnego;
 - 3) o występki, które z mocy przepisu szczególnego należą do właściwości sądu okręgowego.

- **Właściwość miejscowa** - pozwala na stwierdzenie, który z sądów tego samego rzędu posiada kompetencje do rozpoznania konkretnej sprawy.
- Podstawowe kryterium: miejsce popełnienia przestępstwa.

- Art. 31 § 1 k.p.k.

Miejscowo właściwy do rozpoznania sprawy jest sąd, w którego okręgu popełniono przestępstwo.

- Art. 31 § 2 k.p.k.

Jeżeli przestępstwo popełniono na polskim statku wodnym lub powietrznym, a § 1 nie może mieć zastosowania, właściwy jest sąd macierzystego portu statku.

- Art. 31 § 3 k.p.k.

Jeżeli przestępstwo popełniono w okręgu kilku sądów, właściwy jest ten sąd, w **którego okręgu najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze.**

- Miejsce popełnienia przestępstwa- art. 6 § 2 k.k.

Miejscem popełnienia przestępstwa jest miejsce, gdzie sprawca **działał lub zaniechał** działania, do którego był zobowiązany, albo gdzie **skutek przestępny nastąpił lub miał nastąpić.**

- Jeżeli nie można ustalić miejsca popełnienia przestępstwa, czyli nie znajdują zastosowania reguły z art. 31 k.p.k., właściwość należy ustalić na podstawie art. 32 § 1 k.p.k.
- Właściwy jest sąd, w okręgu którego:
 - 1) **ujawniono** przestępstwo,
 - 2) **ujęto** oskarżonego,
 - 3) oskarżony przed popełnieniem przestępstwa **stale mieszkał lub czasowo przebywał**
 - zależnie od tego, gdzie najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze.

- Jeżeli jednak ustalenie właściwości miejscowej na podstawie reguł z art. 31 i 32 § 1 k.p.k. jest niemożliwe, sprawę rozpoznaje **sąd właściwy dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawy** (art. 32 § 3 k.p.k.).

- **Właściwość funkcjonalna** - wskazuje do dokonywania jakich czynności jest uprawniony dany sąd (upoważnienie sądu do niecałościowego rozpoznania sprawy).

Przykłady czynności podejmowanych przez dany sąd w ramach właściwości funkcjonalnej

Sąd rejonowy	Sąd okręgowy	Sąd apelacyjny	Sąd Najwyższy
- Stosowanie tymczasowego aresztowania na okres do 3 miesięcy (art. 250 § 1 i 2 k.p.k.), - Rozpatrywanie zażaleń na zatrzymanie (art. 246 § 1 i 2 k.p.k.).	- Rozpoznawanie środków odwoławczych od orzeczeń i zarządzeń wydanych przez sąd rejonowy jako sąd pierwszej instancji (art. 25 § 3 k.p.k.), - Orzekanie w przedmiocie nadanie statusu świadka koronnego.	- Rozpoznawanie środków odwoławczych od orzeczeń i zarządzeń wydanych przez sąd okręgowy jako sąd pierwszej instancji (art. 26 § 1 k.p.k.), - Rozstrzyganie sporów o właściwość między sądami okręgowymi (art. 38 k.p.k.).	- Rozpoznawanie kasacji (art. 525 k.p.k.), - Przekazywanie sprawy innemu sądowi równorzędnemu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości (art. 37 k.p.k.)

Ruchoma właściwość sądów tradycyjna

K.p.k. zezwala tradycyjnie (podobne przepisy były już w k.p.k. z 1928r.) na zmianę właściwości sądów okręgowych i rejonowych w następujących przypadkach:

- 1) łączności spraw karnych;
- 2) postulatu oszczędności procesu;
- 3) delegacji.

- **Łączność podmiotowa** występuje wtedy, gdy ta sama osoba oskarżona jest o kilka przestępstw, a sprawy te należą do właściwości różnych sądów tego samego rzędu – wówczas właściwy jest **sąd, w którym najpierw wszczęto postępowanie**.

Jeżeli sprawy należą do właściwości sądów różnego rzędu (rejonowy i okręgowy), to sprawę rozpoznaje sąd wyższego rzędu (art. 33 § 1 i 2 k.p.k.)

- **Łączność przedmiotowa** ma miejsce wtedy, gdy postępowanie toczy się jednocześnie przeciwko sprawcom, pomocnikom, podżegaczom i innym osobom, których przestępstwo pozostaje w ścisłym związku z przestępstwem sprawcy – wówczas jeden i ten sam sąd jest właściwy dla wszystkich tych osób (art. 34 § 1 k.p.k.)

- **Łączność podmiotowo-przedmiotowa** ma miejsce wtedy, gdy występuje łączność spraw podmiotowa, jak i przedmiotowa.

Niekiedy może jednak okazać się, że połączenie spraw i oskarżonych w jednym procesie utrudnia postępowanie oraz ogranicza możliwość dotarcia do prawdy materialnej. W takim przypadku można **wyłączyć i odrębnie rozpoznać** sprawę poszczególnych osób lub o poszczególne czyny (art. 34 § 3 k.p.k.)

Postulat oszczędności procesu - art. 36 k.p.k. – sąd wyższego rzędu nad sądem właściwym może przekazać sprawę innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli większość osób, które należy wezwać na rozprawę zamieszkuje blisko sądu, a z dala od sądu właściwego.

Delegacja właściwości – art. 37 k.p.k. - Sąd Najwyższy może z inicjatywy właściwego sądu przekazać sprawę do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości.

- Łączność **podmiotowa** → art. 33 § 1 k.p.k.; łączne rozpoznanie co najmniej **dwóch spraw** o różne przestępstwa **jednego oskarżonego**
- Łączność **przedmiotowa** → art. 34 § 1 k.p.k.; łączne rozpoznanie spraw przynajmniej **dwóch oskarżonych**
- Łączność **przedmiotowo-podmiotowa** (mieszana) → połączenie spraw na podstawie kryteriów podmiotowych i przedmiotowych.

Ruchoma właściwość nadzwyczajna

Art. 25 § 2 k.p.k.: sąd apelacyjny, na wniosek sądu rejonowego, może przekazać do rozpoznania sądowi okręgowemu, sprawę o każde przestępstwo ze względu na szczególną wagę lub zawłość sprawy.

Art. 11a przepisów wprowadzających k.p.k. – jeżeli rozpoznanie sprawy w sądzie miejscowo właściwym nie jest możliwe w terminie zabezpieczającym przedawnienie karalności przestępstw określonych w art. 101 k.k., to na wniosek właściwego sądu sąd apelacyjny może przekazać taką sprawę do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu.

Następstwa naruszenia właściwości mogą być różnorakie w zależności od charakteru naruszenia.

Z rygorystycznymi następstwami mamy do czynienia, gdy:

- 1) sąd rozpozna sprawę oskarżonego, który nie podlegał orzecznictwu polskich sądów karnych;
- 2) sąd powszechny orzeknie w sprawie, gdzie właściwy jest sąd szczególny lub odwrotnie;
- 3) sąd niższego rzędu orzeknie w sprawie należącej do sądu wyższego rzędu.

Takie naruszenia mogą stanowić tzw. **bezwzględne przyczyny odwoławcze** (art. 439 k.p.k.).

Wyłączenie sędziego

- Zasada **obiektywizmu**
- art. 40 k.p.k. → wyłączenie **z mocy prawa**; *iudex inhabilis*.
- art. 41 k.p.k. → **na wniosek**; *iudex suspectus*.
- art. 42 k.p.k. → procedura wyłączenia sędziego

Zasada niezawisłości sędziowskiej

- Jest to dyrektywa, w myśl której sąd powinien posiadać swobodę podejmowania decyzji procesowych w granicach określonych przez Konstytucję i ustawy (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP).
- Jest to zasada ustrojowa organów wymiaru sprawiedliwości.
- Mamy wiele **gwarancji ustrojowych** niezawisłości, np. pełnia praw publicznych, nieskazitelný charakter, złożenie egzaminu sędziowskiego, zakaz przynależności do partii politycznych, immunitet sędziowski, etc.
- **Gwarancje procesowe** zapewniają szczególną pozycję sądu wobec innych uczestników procesu. Wyraża się to m. in. w **nadrzędnością sądu** wobec innych stron procesowych oraz **kolegialnością orzekania**, która powinna być regułą.

Inne gwarancje procesowe niezawisłości

- zasada obiektywizmu (art. 4 k.p.k.)
- zapewnienie tajności narady i głosowania nad orzeczeniem (art. 108 k.p.k.)
- **Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego** – autonomia orzekania.

Ale! Art. 8 § 2 k.p.k.

Ważne przepisy: art. 442 § 3 k.p.k., 441 § 3 k.p.k., art. 190 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 9 Konstytucji RP (ETPC, TSUE, ENA).

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

- Zasada prawnie zdefiniowana (art. 8 k.p.k.)
- Zasada pozakonstytucyjna
- Wyraża dyrektywę, w myśl której sąd karny samodzielnie kształtuje zarówno faktyczną, jak i prawną podstawę każdego rozstrzygnięcia.

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

- wyjątek → art. 8 § 2 k.p.k.
- Sąd karny jest związany tylko prawomocnymi rozstrzygnięciami sądu kształtującymi prawo albo stosunek prawny.
- Np. z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego-
orzeczenie o przysposobieniu całkowitym; z zakresu prawa
administracyjnego- wygaśnięcie mandatu radnego na
podstawie uchwały rady lub zarządzenia zastępczego
wojewody.

Ławnicy i referendarze

- Ławnicy również korzystają z atrybutu niezawisłości – art. 169 § 1 PrUSP.

Instytucja ławnika jest wyrazem realizacji zasady współdziałania ze społeczeństwem i instytucjami w ściganiu przestępstw.

- Referendarze sądowi nie korzystają z atrybutu niezawisłości, a w zakresie wykonywanych obowiązków są niezależni co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń - art. 151 § 1 PrUSP.

Uprawnienie referendarza określone są w różnorodnych przepisach, np. art. 60 § 4 k.p.k., 81, art. 231 § 1 k.p.k.

Postanowienia i zarządzenia referendarza sądowego **można zaskarżyć sprzeciwem** – art. 93a k.p.k.

Udział w składzie orzekającym

- Ławnicy, obok sędziów zawodowych, **decydują, o kwestii o najwyższym znaczeniu w procesie karnym- kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego.** W ten sposób ustawodawca zapewnia **bezpośredni wpływ czynnika społecznego na orzecznictwo sądowe.**
- Zalety: ławnicy **reprezentują poczucie sprawiedliwości i opinię publiczną, w szczególności środowiska, z którego się wywodzą, wnoszą do orzekania własne doświadczenie życiowe i wiedzę zawodową oraz przyczyniają się do kształtowania poglądów prawnych społeczeństwa.**
- Wady: uczestnictwo ławników powoduje **niejednokrotnie przewlekłość postępowania, związaną z niestawiennictwem, nieobowiązkowością, a także biernością przy orzekaniu, fikcja kolegiального orzekania.**

Art. 90 k.p.k.

§ 1. W postępowaniu sądowym udział w postępowaniu może zgłosić organizacja społeczna, jeżeli zachodzi **potrzeba ochrony interesu społecznego lub interesu indywidualnego**, objętego zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka.

§ 2. W zgłoszeniu organizacja społeczna wskazuje interes społeczny lub indywidualny, objęty zadaniami statutowymi tej organizacji, oraz przedstawiciela, który ma reprezentować tę organizację. Do zgłoszenia dołącza się odpis statutu lub innego dokumentu regulującego działalność tej organizacji. Przedstawiciel organizacji społecznej przedkłada sądowi pisemne upoważnienie.

§ 3. Sąd dopuszcza przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie, jeżeli przynajmniej jedna ze stron wyrazi na to **zgode**. Strona może w każdym czasie cofnąć wyrażoną zgodę. W wypadku braku zgody choćby jednej ze stron na występowanie w sprawie przedstawiciela organizacji społecznej sąd wyłącza tego przedstawiciela od udziału w sprawie, chyba że jego udział leży w **interesie wymiaru sprawiedliwości**.

Art. 90 k.p.k.

§ 4. Sąd dopuszcza przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie pomimo **braku zgody stron**, jeżeli leży to w **interesie wymiaru sprawiedliwości**.

§ 5. Sąd odmawia dopuszczenia przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie, jeżeli stwierdzi, że wskazany w zgłoszeniu interes społeczny lub indywidualny nie jest objęty zadaniami statutowymi tej organizacji lub nie jest związany z rozpoznawaną sprawą.

§ 6. Sąd **może ograniczyć liczbę** przedstawicieli organizacji społecznych występujących w sprawie, jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Sąd wzywa wówczas oskarżyciela i oskarżonego do wskazania nie więcej niż dwóch przedstawicieli organizacji społecznych, którzy będą mogli występować w sprawie. Jeżeli w sprawie występuje więcej niż jeden oskarżony lub więcej niż jeden oskarżyciel, każdy z nich może wskazać jednego przedstawiciela. Niewskazanie przedstawiciela uznaje się za cofnięcie zgody na jego występowanie w sprawie. Niezależnie od stanowisk stron sąd może postanowić o dalszym udziale poszczególnych przedstawicieli organizacji społecznych, jeżeli ich udział leży w interesie wymiaru sprawiedliwości.

Skład sądu

- **Jednoosobowy** – art. 28 § 1, 30 § 1 i § 2, 449 § 2, 534 § 1 k.p.k. •
- **Kolegialnie** – art. 28 § 2, 28 § 4, 28 § 3, 29 § 1, 29 § 2, 30 § 1, 30 § 2, 534 § 2, 441 § 2 k.p.k.
- Zasada **udziału czynnika społecznego**
- Wyznaczanie składu- Prawo o ustroju sądów powszechnych.

Prokurator

Organ
postępowania
przygotawczego

Rzecznik interesu
społecznego

Oskarżyciel
publiczny

Prokurator

- Jako **organ** postępowania przygotowawczego - prokurator jest przede wszystkim *dominus litis* tego etapu procesu i występuje jako organ kierowniczy postępowania przygotowawczego i z tego względu ustawa wyposaża go w szereg kompetencji.
- **Oskarżyciel publiczny** jest stroną postępowania, która nie reprezentuje w nim swojego prywatnego interesu, ale interes publiczny, który z uwagi na rozdział kompetencji między organami państwowymi staje się jakby „własnym” interesem prawnym oskarżyciela
- **Rzecznik interesu społecznego**- to pewna kategoria pośrednia między stronami, a przedstawicielami procesowymi stron. Podobnie jak strona, dysponuje on przewidzianą przez prawo sumą uprawnień do procesowej obrony interesów, która to tworzy swoistą rolę procesową. Nie jest to jego własny interes, ale zawsze jest z nim w odpowiedni sposób związany.

Prokurator

Zasady działania prokuratury

- Zasada jednolitości
- Zasada centralizmu
- Zasada hierarchicznego podporządkowania
- Zasada dewolucji
- Zasada substytucji
- Zasada indyferencji
- Zasada niezależności
- Zasada samodzielności

- Zasada **jednolitości**

Prokuratura jest jednolitym organem państwa, a działania prokuratorów na zewnątrz są jednoznaczne z działaniem prokuratury.

- Zasada **centralizmu**

Dotyczy kompetencji Prokuratora Generalnego, któremu podporządkowana jest cała prokuratura.

Kieruje on jej działalnością osobiście lub przez swoich zastępców. Ponadto wydaje zarządzenia, wytyczne i polecenia.

- Zasada **hierarchicznego podporządkowania**

Polega na podporządkowaniu prokuratorów niższego szczebla prokuratorom nadrzędnym oraz na podporządkowaniu prokuratorów w ramach poszczególnych jednostek prokuratury bezpośredniemu przełożonemu.

- Zasada **dewolucji**

Możliwość przejęcia czynności postępowania przez prokuratora przełożonego od prokuratora podwładnego do własnego prowadzenia.

- Zasada **substytucji**

Pozwala na zlecanie podległym prokuratorom wykonania czynności będących w kompetencji prokuratora zlecającego, chyba że ustawa zastrzega daną czynność do jego właściwości.

- Zasada **indyferencji**

Polega na tym, że bez względu na to, który prokurator dokonał danej czynności, jeśli nastąpiła jego zmiana na innego prokuratora w toku postępowania, to z prawnego punktu widzenia nie wpływa to na ważność, czy skuteczność czynności.

Wyjątkiem jest brak możliwości zastępstwa w czynnościach powierzonych prokuratorowi określonego szczebla.

- Zasada **niezależności**

Art. 7. § 1. Prokurator **przy wykonywaniu czynności określonych w ustawach jest niezależny**, z zastrzeżeniem § 2–6 oraz art. 8 i art. 9.

Uwaga!

Prokurator **nie jest** niezawisły jak sędzia.

Prokurator jest **niezależny**.

§ 2. Prokurator jest obowiązany wykonywać zarządzenia, wytyczne i polecenia prokuratora przełożonego.

§ 3. Polecenie dotyczące treści czynności procesowej prokurator przełożony wydaje na piśmie, a na żądanie prokuratora – wraz z uzasadnieniem. W razie przeszkody w doręczeniu polecenia w formie pisemnej dopuszczalne jest przekazanie polecenia ustnie, z tym że przełożony jest obowiązany niezwłocznie potwierdzić je na piśmie. Polecenie włącza się do akt podręcznych sprawy.

§ 4. Jeżeli prokurator nie zgadza się z poleceniem dotyczącym treści czynności procesowej, może żądać zmiany polecenia lub wyłączenia go od wykonania czynności albo od udziału w sprawie. O wyłączeniu rozstrzyga ostatecznie prokurator bezpośrednio przełożony nad prokuratorem, który wydał polecenie.

§ 5. Żądanie, o którym mowa w § 4, prokurator zgłasza na piśmie wraz z uzasadnieniem przełożonemu, który wydał polecenie.

§ 6. W przypadku gdy w postępowaniu sądowym ujawnią się nowe okoliczności, prokurator samodzielnie podejmuje decyzje związane z dalszym tokiem tego postępowania. Jeżeli następstwem decyzji może być konieczność dokonania wydatku przewyższającego kwotę ustaloną przez kierownika jednostki organizacyjnej, prokurator może podjąć decyzję po uzyskaniu zgody kierownika jednostki organizacyjnej.

Art. 8. § 1. Prokurator przełożony uprawniony jest do zmiany lub uchylenia decyzji prokuratora podległego. Zmiana lub uchylenie decyzji wymagają formy pisemnej i są włączane do akt sprawy.

§ 2. Zmiana lub uchylenie decyzji doręczonej stronom, ich pełnomocnikom lub obrońcom oraz innym uprawnionym podmiotom może nastąpić wyłącznie z zachowaniem trybu i zasad określonych w ustawie.

Art. 9. § 1. Prokurator przełożony może powierzyć podległym prokuratorom wykonywanie czynności należących do jego zakresu działania, chyba że ustawa zastrzega określoną czynność wyłącznie do jego właściwości.

§ 2. Prokurator przełożony może przejmować sprawy prowadzone przez prokuratorów podległych i wykonywać ich czynności, chyba że przepisy ustawy stanowią inaczej.

- Zasada **samodzielności**

W przypadku ujawnienia się **nowych okoliczności w postępowaniu sądowym** prokurator samodzielnie podejmuje decyzje związane z dalszym tokiem tego postępowania.

Art. 7 § 6. W przypadku gdy w postępowaniu sądowym ujawnią się nowe okoliczności, prokurator samodzielnie podejmuje decyzje związane z dalszym tokiem tego postępowania. Jeżeli następstwem decyzji może być konieczność dokonania wydatku przewyższającego kwotę ustaloną przez kierownika jednostki organizacyjnej, prokurator może podjąć decyzję po uzyskaniu zgody kierownika jednostki organizacyjnej.

-
- **Wyłączenie** oskarżyciela publicznego → art. 47 i 48 k.p.k.
 - Odesłanie do przepisów o wyłączeniu sędziego.
 - Zasada **obiektywizmu** (art. 4 k.p.k.)

Zasada obiektywizmu

Zasada obiektywizmu - dyrektywa, zgodnie z którą organ procesowy powinien mieć bezstronny stosunek do stron i innych uczestników procesu oraz nie powinien kierunkowo nastawiać się do samej sprawy.

Zasada obiektywizmu

- Art. 4 k.p.k. → dotyczy wszystkich organów procesowych.
- Obowiązywanie tej zasady, w aspekcie bezstronności, można również wywieść z przepisów o wyłączeniu uczestników procesu
 - wyłączenie sędziego (art. 40-41 k.p.k.),
 - wyłączenie mediatora (art. 23a § 3 k.p.k.),
 - wyłączenie ławnika i referendarza sądowego (art. 44 k.p.k.),
 - wyłączenie prokuratora i innych organów prowadzących postępowanie przygotowawcze lub będących oskarżycielem publicznym przed sądem (art. 47 § 1 k.p.k.),
 - wyłączenie biegłego (art. 196 § 3 k.p.k.),
 - wyłączenie tłumacza (art. 204 § 3 k.p.k.),
 - wyłączenie specjalisty (art. 206 § 1 k.p.k.),
 - wyłączenie protokolanta i stenografa (art. 146 § 1 k.p.k.),
 - wyłączenie osoby przeprowadzającej wywiad środowiskowy (art. 214 § 8 k.p.k.).

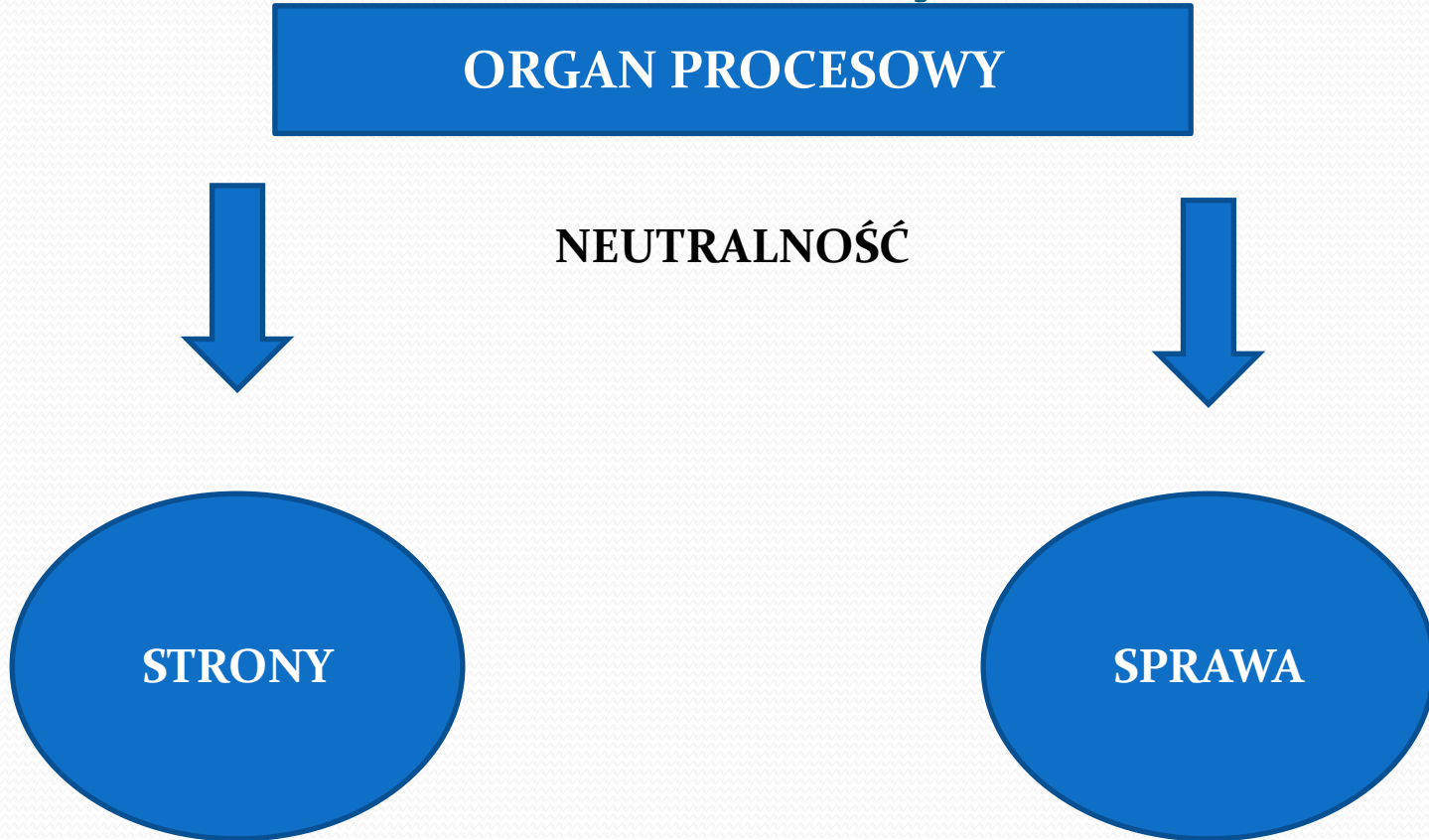
Zasada obiektywizmu

ORGAN PROCESOWY

NEUTRALNOŚĆ

STRONY

SPRAWA

Zasada obiektywizmu

- Nakazuje organom dokonującym czynności procesowych podejście do uczestników procesu oraz do samej sprawy bez uprzedzeń oraz bez uprzedniego nastawienia.
- Organy procesowe zobowiązane są do wyzbycia się czysto subiektywnej perspektywy oraz wszechstronnego przeanalizowania sprawy i poświęcenia szczególnej uwagi stanowisku stron.

Zasada obiektywizmu

Obiektywizm jest realny, gdy zostaną spełnione następujące warunki:

- 1) niezawisłość,
- 2) przestrzeganie reguły *audiatur et altera pars*,
- 3) minimalne działanie czynników irracjonalnych, wpływających na podejmowanie decyzji.

Zasada obiektywizmu

- **niezawisłość**

Niezawisłość nie tylko od stron procesowych, ale także od środowiska, oraz niepodległość sposobu myślenia.

- ***audiatur et altera pars***

Należy wziąć pod uwagę cały materiał dowodowy, świadczący na rzecz, jak i przeciw każdej ze stron, oraz wysłuchać argumentów wszystkich stron procesowych.

- **minimalne działanie czynników irracjonalnych**

Warunek ten nie sprowadza się do żądania, by sędzia stał się automatem. Chodzi o to, aby poziom irracjonalizmu został zredukowany do minimum. Służy temu doświadczenie życiowe i charakter sędziego, jego wiedza i kolektywność orzekania.

Zasada obiektywizmu

Gwarancje zasady obiektywizmu

- niezależność sądownictwa,
- niezawisłość sędziowska,
- ustawowo określona właściwość sądów,
- ustawowe regulacje dotyczące wyznaczania składów orzekających,
- kolegialność składu orzekającego,
- instytucja wyłączenia uczestników postępowania,
- jawność postępowania,
- obowiązek uzasadniania rozstrzygnięć procesowych,
- kontrola instancyjna.

Policja, ABW, CBA, inne uprawnione służby

- **Policja** to umundurowana i uzbrojona formacja służąca społeczeństwu i przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa obywateli oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Policją kieruje **Komendant Główny Policji**.
- **Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego** jest instytucją państwową, właściwą w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego.
- **Centralne Biuro Antykorupcyjne** jest służbą specjalną do zwalczania korupcji w życiu publicznym i gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych, a także do działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa.
- **Inne służby:** Straż Graniczna, organy kontroli skarbowej, Służba Celna, Żandarmeria Wojskowa, Służba Kontrwywiadu Wojskowego.

Policja

Policjant obowiązany jest przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych oraz dochować obowiązków wynikających z roty złożonego ślubowania.

Policjanci w toku wykonywania czynności służbowych mają **obowiązek respektowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka.**

Na Policji spoczywa główny ciężar walki z przestępczością w Polsce.

Policja

- Z reguły to Policja jest tym organem, który otrzymuje pierwszą wiadomość o przestępstwie i do którego należy zabezpieczenie pierwszych dowodów przestępstwa oraz podjęcie czynności zmierzających do wykrycia i ujęcia sprawcy.
- Policja przeprowadza też tzw. **czynności operacyjno-rozpoznawcze**.
- Im rzetelniej i bardziej fachowo wykonywane są czynności dowodowe przez Policję, tym większe jest do nich zaufanie sądu i prokuratora.

Organy procesowe w poszczególnych stadiach procesu

Zależnie od stadium procesu rozróżniamy:

- 1) organy postępowania przygotowawczego;
- 2) organy postępowania głównego i odwoławczego;
- 3) organy postępowania wykonawczego.

Organy prowadzące i nadzorujące

- **Organy prowadzące** są to organy państwowe, które same przeprowadzają czynności dowodowe w postępowaniu przygotowawczym, choćby zakres tych czynności był ściśle ograniczony.
- **Organem nadzorującym** jest organ, który w zasadzie nie przeprowadza postępowania bezpośrednio, lecz czuwa nad zgodnością postępowania z prawem i dba o jego sprawność

Organy postępowania przygotowawczego

- Śledztwo prowadzi:
 - **prokurator** (art. 311 § 1 k.p.k.);
 - **Policja**, jeżeli prokurator powierzy jej prowadzenie śledztwa w całości lub w określonym zakresie albo dokonanie poszczególnych czynności (art. 311 § 2 k.p.k.);
 - **Straż Graniczna, ABW, Służba Celna, CBA, Żandarmeria Wojskowa** oraz inne przewidziane w przepisach szczególnych, np. Państwowa Straż Łowiecka (art. 312 pkt 1 i 2 k.p.k.).

Organy postępowania przygotowawczego

- **Dochodzenie** prowadzi:
 - **Policja**, która jest klasycznym organem dochodzenia (art. 325a § 1 k.p.k.),
 - **prokurator**, jeżeli ze względu na wagę lub złożoność sprawy tak postanowi (art. 325a § 1 *in fine*),
 - **organy Straży Granicznej, CBA, ABW** w sprawach należących do ich właściwości,
 - **finansowe organy dochodzenia** w zakresie ich właściwości,
 - inne uprawnione organy, np. organy Inspekcji Handlowej, funkcjonariusze Straży Leśnej, etc.

Organy postępowania przygotowawczego

- Organami nadzorującymi postępowanie przygotowawcze są:
 - prokurator, którego zakres uprawnień w dziedzinie nadzoru określają art. 311 § 6 oraz art. 326-328 k.p.k.;
 - sąd, któremu k.p.k. zastrzega:
 - wyłączność niektórych decyzji,
 - rozpoznawanie zażalenia na niektóre postanowienia prokuratora,
 - upoważnia do niektórych czynności dowodowych.

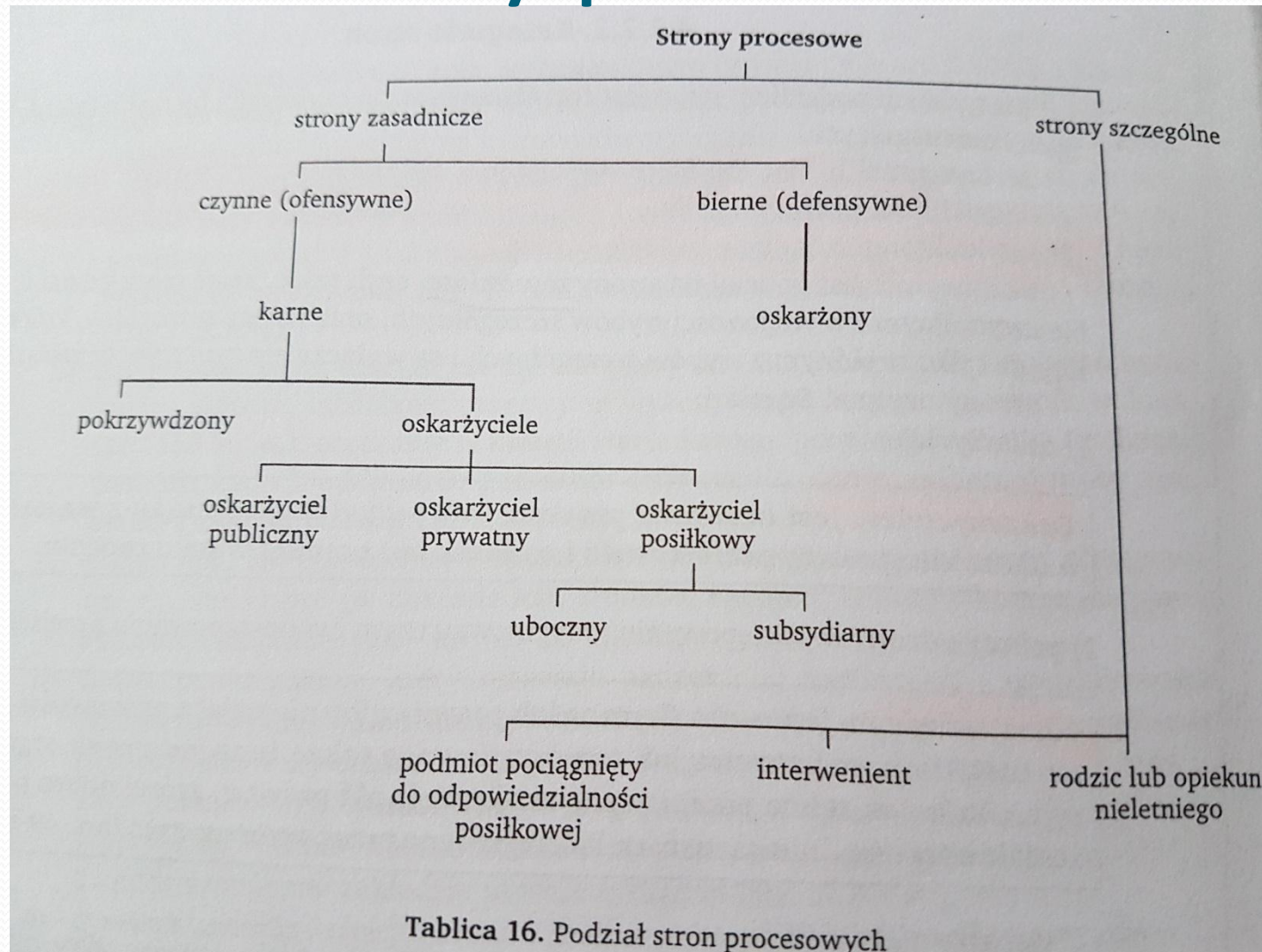
Organy postępowania sądowego

- **Organy postępowania jurysdykcyjnego:**
 - sąd w znaczeniu składu orzekającego,
 - przewodniczący rozprawy (składu orzekającego) lub prowadzący posiedzenie pojednawcze,
 - prezes sądu (przewodniczący wydziału), który nie działa tylko jako organ administracyjny w sądzie, ale i wykonuje wiele czynności procesowych, z reguły bardzo istotnych w procesie, przesądzających o jego dalszym toku.

Strony procesowe

- **Strona postępowania** - uczestnik procesu działający w postępowaniu karnym we własnym imieniu, posiadający **interes prawny** w określonym rozstrzygnięciu w przedmiocie procesu.

Strony procesowe

Tablica 16. Podział stron procesowych

Źródło: S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 184.

Strony procesowe

ZASADNICZA

- Występuje w trybie zwyczajnym

SZCZEGÓLNA

- Występuje jedynie w trybach szczególnych
- Np. rodzic lub opiekun nieletniego w postępowaniach w sprawach nieletnich (art. 30 § 1 pkt 2 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich)

Strony procesowe

CZYNNA

- Występuje z żądaniem rozstrzygnięcia odpowiedzialności prawnej zgodnie z jej interesem prawnym
- Np. oskarżyciel publiczny

BIERNA

- Przeciwno niej kierowane jest żądanie
- Np. oskarżony

Strony procesowe

ZASTĘPCZA

- podmiot wchodzący w prawa pokrzywdzonego w razie jego śmierci jeszcze przed rozpoczęciem przewodu sądowego

NOWA

- podmiot wchodzący w prawa pokrzywdzonego mającego status strony postępowania sądowego w razie jego śmierci już po rozpoczęciu przewodu sądowego

Strony procesowe

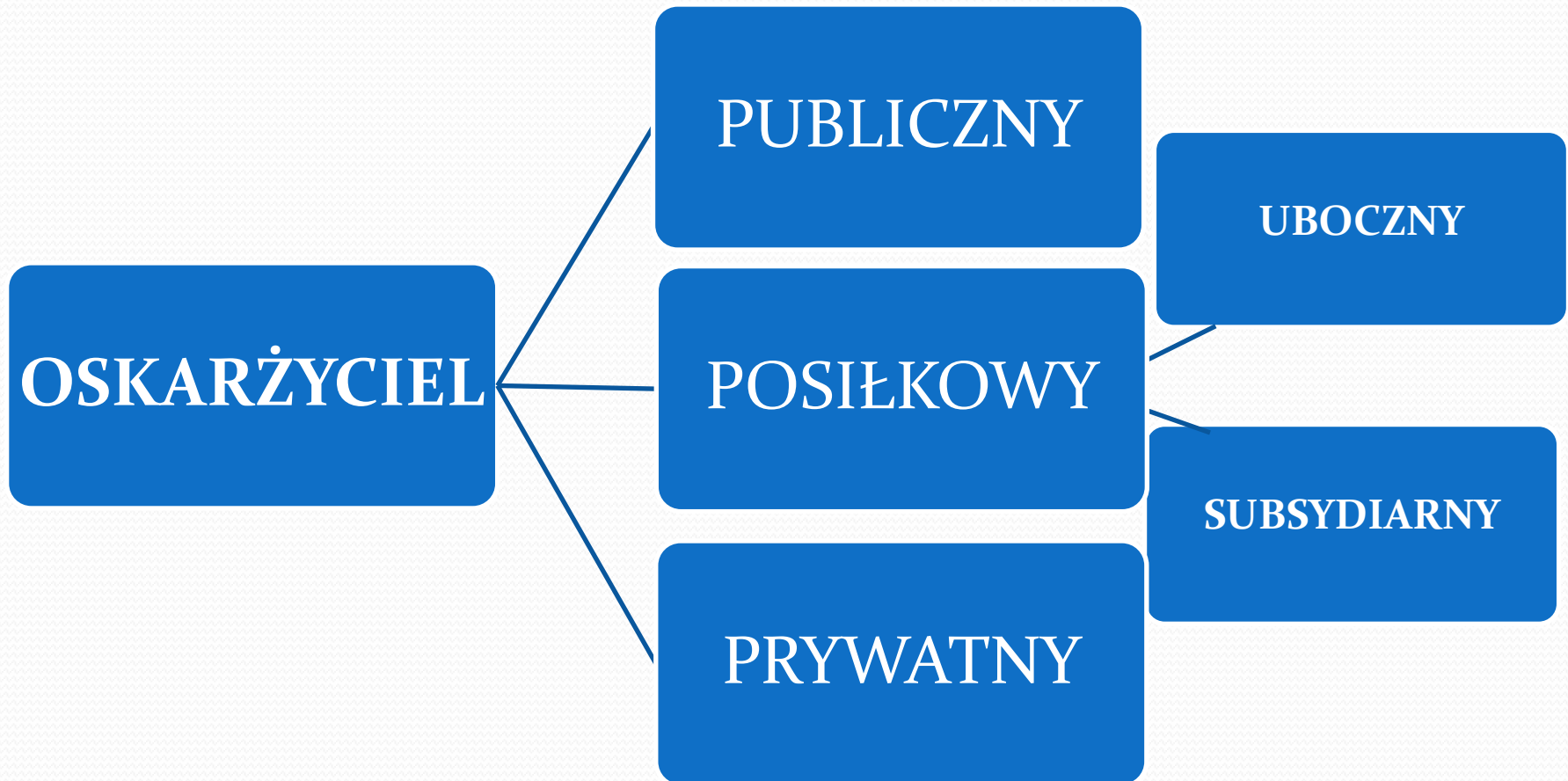
POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

- pokrzywdzony
- podejrzany

POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO

- Oskarżyciel publiczny,
pośłkowy, prywatny
- oskarżony

Strony procesowe

Strony procesowe

- **Oskarżyciel publiczny** - organ państwowy wnoszący i popierający oskarżenie w sprawach o przestępstwa publicznoskargowe.
- Najczęściej **prokurator** → art. 45 § 1 k.p.k.
- Nieprokuratorscy oskarżyciele publiczni → art. 45 § 2 k.p.k., np. organy Inspekcji Handlowej, Straży Granicznej, strażnicy leśni.
- Podstawowym obowiązkiem oskarżyciela publicznego jest **wniesienie i popieranie aktu oskarżenia** przed sądem o czyn ścigany z urzędu → art. 10 § 1 k.p.k. (zasada **legalizmu**).

Strony bierne

Stronami biernymi są: **oskarżony** (art. 71 – 81 k.p.k.) i **skazany** (k.k.w.).

Pojęcie oskarżonego występuje w trzech znaczeniach (art. 71 § 1-2 k.p.k.):

1) **ściśłym** – wówczas oskarżonym jest osoba, przeciwko której wniesiono akt oskarżenia, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania;

2) **szerszym** – wówczas za oskarżonego uznaje się nie tylko oskarżonego w sensie ścisłym, ale również podejrzanego, czyli osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego;

3) **najszerszym** – obejmuje także **osobę podejrzaną** (tzw. faktycznie podejrzanego), czyli osobę, w stosunku do której podjęto w postępowaniu przygotowawczym pewne czynności procesowe (np. art. 219, 237 § 4, 243, 244, 308 k.p.k.) wskazujące, że traktuje się ją jak podejrzanego, choć nie wydano jeszcze postanowienia o przedstawieniu zarzutów lub nie przystąpiono do przesłuchania w charakterze podejrzanego.

Skazany to osoba, w stosunku do której wydano prawomocny wyrok skazujący. Oskarżony „przekształca się” w skazanego z chwilą uprawomocnienia się wyroku skazującego.

Strony bierne

- **Oskarżony**- osoba, przeciwko której wniesiono **oskarżenie do sądu**, a także osoba, co do której prokurator złożył **wniosek o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy** (art. 335 § 1 k.p.k.) lub **wniosek o warunkowe umorzenie postępowania** (art. 71 § 2 k.p.k.).
- Pojęcie oskarżenia obejmuje oskarżenie publiczne, oskarżenie subsydiarne i prywatne.
- **W szerokim ujęciu (*sensu largo*)**, za oskarżonego uznaje się także **podejrzanego**, którym jest:
 - osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo
 - której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego.

Obowiązki oskarżonego

- Oskarżony **nie ma obowiązku dowodzenia swojej niewinności**, ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść (art. 74 § 1 k.p.k.).
- Pomimo to, oskarżony obowiązany jest znosić **pewne działania organów postępowania**. Oskarżony jest obowiązany poddać się:
 1. oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom niepołączonym z naruszeniem integralności ciała; wolno także w szczególności od oskarżonego pobrać odciski, fotografować go oraz okazać w celach rozpoznawczych innym osobom,
 2. badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na jego ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem, że dokonywane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają zdrowiu oskarżonego, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest nieodzowne; w szczególności oskarżony jest obowiązany przy zachowaniu tych warunków poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu z zastrzeżeniem pkt 3,
 3. pobraniu przez funkcjonariusza Policji wymazu ze śluzówki policzków, jeżeli jest to nieodzowne i nie zachodzi obawa, że zagrażałoby to zdrowiu oskarżonego lub innych osób (art. 74 § 2 k.p.k.).

Obowiązki oskarżonego

- **Obowiązek stawiennictwa** na każde wezwanie (art. 75 § 1 k.p.k.)
- **Obowiązek zawiadamiania o każdej zmianie swojego miejsca zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni**, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie, jak również o każdej zmianie danych umożliwiających kontaktowanie się, wskazanych w art. 213 § 1 k.p.k., o których wie, że są znane organowi prowadzącemu postępowanie.

Odmowa poddania się czynnościom może skutkować zatrzymaniem i przymusowym doprowadzeniem oskarżonego, nawet z zastosowaniem siły fizycznej lub środków technicznych służących obezwładnieniu, w zakresie niezbędnym do wykonania danej czynności (art. 75 § 3a k.p.k.).

Nieusprawiedliwione niestawienie może skutkować jego zatrzymaniem i przymusowym doprowadzeniem do organu wzywającego.

Podjejrzany

Osoba, co do której wydano **postanowienie o przedstawieniu zarzutów**, albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do **przesłuchania w charakterze podejrzanego**.

Osoba podejrzana

osoba, co do której organy posiadają informacje typujące ją na sprawcę przestępstwa i wobec której kierują postępowanie, pomimo że nie postawiono jej żadnych zarzutów. Osoba podejrzana nie posiada statusu strony, ale przysługują jej nieliczne uprawnienia

PRZEDSTAWIENIE ZARZUTÓW – ART.

313

osoba
podejrzana

podejrzany

oskarżony

WNIESIENIE DO SĄDU OSKARŻENIA/WNIOSKU O WARUNKOWE UMORZENIE/WNIOSKU W TRYBIE ART. 335 k.p.k.

Osoba podejrzana to tzw. faktycznie podejrzany, czyli osoba w stosunku do której podjęto w postępowaniu przygotowawczym określone czynności procesowe (art. 219, 237 § 4, art. 243, 244, 308), ale nie zostały jej przedstawione zarzuty. Osoba podejrzana to osoba znajdująca się „w kręgu zainteresowania” organów postępowania.

art. 71 § 1 – podejrzany to osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo bez wydania takiego postanowienia przesłuchano w charakterze podejrzanego

art. 71 § 2 – oskarżony to osoba, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania albo wniosek w trybie art. 335 § 1 k.p.k.

**PODEJRZANY I OSOBA PODEJRZANA TO NIE JEST
TO SAMO!!!**